

Sate vechi românești la poalele munților Vîlcan și efecte ale legii rurale de la 1864

VASILE SMEU

Satele Biltișoara, Bilta și Valea-Mare din comuna Runcu se găsesc așezate la o distanță de 18 km spre apus și miază-noapte de orașul Tîrgu-Jiu, la poalele munților Vîlcan, sub masivul Pleșa.

Satele Valea Mare și Bilta au format în trecut numai ele comuna Bilta, iar satul Biltișoara a aparținut comunei Runcu din cele mai vechi timpuri, pînă în anul 1908.

Pe aceste meleaguri au trăit dacii, așa cum rezultă din port, din obiceiurile locuitorilor și cuvintele rămase, din ospitalitatea acestor țărani.

S-au păstrat peste veacuri cuvinte geto-dace care fac parte din fondul lexical principal al limbii noastre și sînt cuvintele des întrebuițate fiind legate de ocupațiile locuitorilor de aici asemănătoare cu ale strămoșilor, sau de alte obiecte, corp omenesc etc. (baci, grumaz, strungă, urdă, zgardă). Alături de portul asemănător al dacilor, păstrat pînă de curînd, pe aceste locuri și în prezent se prind pe talpa încălțăminteii „potcoave” mai ales cînd se merge la vînătoare pentru a ușura mersul pe gheață și zăpadă. Aceste crampoane „mîțe” erau purtate de strămoșii noștri la nevoie.¹

Consider că tot de la strămoșii noștri daci au rămas „vîrzobii”, cercuri din lemn împletite în interior cu curele, aplicate pe tălpile încălțăminteii și care le dă posibilitatea acestor locuitori de la munte să meargă peste zăpadă oricît de mare ar fi ea.

În timpul trecerii popoarelor migratoare, a ocupației turcești și austriece, locuitorii acestor așezări au fugit sub muntele Pleșa, alții au trecut în dosul Pleșii, pe firul apelor de

munte, pe Gropu, pe acolo pe unde astăzi se păstrează denumirea de Casa lui Damian.

Trecînd aceste popoare ei iarăși s-au reîntors din munți, dealungul apelor Bîlta,, Valea Bătrînă și Valea Tinăra, înjghebind din nou satele, cu mult mai spre nord decît cele de astăzi: pentru a fi cît mai aproape de pădure. Locuitorii acestor sate cultivau cele necesare gospodăriei în apropierea pădurilor: pe Lazuri, la Cruci, în poienile de pe munți, unde își aveau recolta în siguranță.

De comunele Runcu, deși și de satul Bîlțișoara, de care ne vom ocupa în mod special, amintesc documentele de după 1200. Peste 250 de ani proprietățile „Dăbăcești”, adică județul de Jaleș, a fost stăpînit de domnitorii țării — Basarabi, așa după cum se constată în Gorjul istoric și pitoresc al lui Alexandru Ștefulescu.

În același document se constată că Runcu a aparținut Banilor Craiovei, Basarabii, deoarece l-a stăpînit și domnitorul Radu-Vodă Șerban (1602—1610) de la care a trecut la Buzzești prin cumpărătură.

Pînă la 30 iulie 1798, aceste sate trec în stăpînirea diferiților domnitori sau proprietari de moșii.

În jurul anului 1800, Dumitrache Geanoglu lasă moștenire această moșie lui Constantin Geanoglu, iar după moartea acestuia o stăpînește Ion Simboteanu, de la care trece în stăpînirea lui Simion Meangeari (Peștenariu). Acesta moștenește numai satul Răchiți și Bîlțișoara din comuna Runcu, care trec în stăpînirea lui Anton Ciuchi Calfoglu, moșier pe care-l găsim în timpul domniei lui Cuza.

După unele însemnări din acel timp, Antonie Ciuchi Calfoglu, grec — era proprietar singur din Bîlta pînă la Runcu, din Stroești pînă la hotarul cu Transilvania.²

Satul Bîlta apare în documentele lui Alexandru Ștefulescu „Mînăstirea Strîmba” ca o moșie ce a aparținut acestei mînăstiri cu toți rumîinii. „La 15 martie 1607 — cărțile de cumpărătură a acestor moșii au pierit atunci cînd l-au jefuit pe Stoichiță Rioșanul pandurii și turcii la Bîlta”.

„Stoichiță Rioșanu a mai dăruit mînăstirii Strîmba întărită de dînsul și satul Bîlta, după cum vedem dintr-o poruncă a lui Alexandru Vodă din 28 mai 1626, și satul Bîlta de la munte”.

„La 8 iunie 1672, Grigore Ghica Vodă confirmă mînăstirii Strîmba tot satul Bîlta din Gorj cu tot venitul și cu toți rumîinii”.

„La 7 iulie 1708 Constantin Vodă Brîncoveanu dă carte de libertate de rumânie lui Ion din Bilta, fiul lui Achim și fii-
lor lui, de către mînăstirea Strîmba“.

„La 27 mai 1759, Scarlat Ghica Vodă dă poruncă pentru sătenii de pe moșiile mînăstirii Strîmba să facă clacă cite 12 zile pe an, să dea dijmă pe deplin să ia suhatul de la vitele ce vor paște“.

„La 19 decembrie 1760 și 4 mai 1761, Ion Colțan, Ion al Cîței și Nicolae Tașcău din Bilta reclamă că mînăstirea Strîmba le împresoară o moșie a lor din Bilta de Jos, se împacă“.

„La 30 iunie 1763, Pătru Olaru cu cetașii lui de 6 ani de zile au încetat de a dijma și obișnuita clacă“.³

Satele Bilta și Biltișoara au fost sate de rumâni.

Cheltuielile mari făcute de proprietarii moșiilor sau de mînăstiri, atît pentru luxul personal cît și pentru acei care locuiau acolo, reclamau sporirea obligațiunilor impuse țărănilor, trecîndu-se de multe ori peste îndatoririle „cele legiuite“.

Datorită nerezolvării problemei țărănimii dependente, din exemplele date se observă împotrivirea și lupta țărănilor față de obligațiunile impuse de stăpîinii pămînturilor.

În secolul al XIX-lea, cînd vechea proprietate de tip feudal începe să se transforme tot mai mult în proprietate de tip capitalist, situația țărănilor din Biltișoara și Bilta nu se îmbunătățește cu nimic, din contră devine mai apăsătoare.

Unirea, desființarea clăcii și împrumietărirea erau dezi-
derate ale maselor populare pentru care luptaseră de veacuri.

De aceea legea rurală, publicată în Monitorul nr. 181 din 15 august 1864 a fost primită cu entuziasm de legendă și de țărani din aceste sate cu trecutul lor plin de luptă pentru un trai mai bun.

După planul delimitării privind aplicarea reformei rurale, au fost împrumietărite 54 familii în satul Biltișoara.

Au primit pămînt 25 de săteni toporași sau pâlmași, lipșiți de vite de tracțiune, cite 6392 stînjeni de fiecare. Sătenii mijlocași cu doi boi în număr de 24 au fost împrumietăriți cu 10496 stînjeni, iar sătenii fruntași unul singur cu 4 boi a primit 14654 stînjeni.⁴

Conform legii, văduvelor, nevolnicilor și sătenilor neclăcași nu li s-au dat decît loc de casă și grădină. Dintre aceștia au fost 4 și anume 4 fierari țigani : Nicolae Pobirci, Ion Pobirci și Gheorghe Pobirci aduși în sat de proprietari ca robi pentru a lucra pe moșie cele necesare dintre ale fierăriei și

Ion Mălăiuș, om nevolnic. Aceștia au primit câte 398 stinjeni fiecare.

Se constată că în acest sat, datorită acțiunii comitetului de împrumut la care desigur au luat parte și sătenii, a insistenței țăranilor, prevederile legii privind acordarea su-prafetelor rurale au fost respectate.

Legea preciza : „Se desființează odată pentru totdeauna și în toată întinderea României claca (boierescul) dijma, pod-vezile, zilele de mermet, carele de lemne și alte asemenea sarcini, datorite stcpînilor de moșii sau în natură sau în bani (articolul X)“. Și pentru clăcașii din satul Biltișoara aceste forme de exploatare feudală au constituit grele poveri. Dintr-un act inedit de atunci, din timpul lui Cuza Vodă, sătenii scriau către „Principatele Unite“ în urma aplicării reformei rurale : „Căci noi claca și alte sarcini care le-am purtat către D-lui ca proprietar este cu mare anevoință a le descrie toate, căci am făcut câte 70 și 80 zile de clacă tot sub numirea de clacă pînă la 1865, pînă ne-am refuit de D-lui“⁵.

De aceea ecoul legii a fost extraordinar în rîndurile țărănimii. Țăranii au văzut în această lege, în membrii Principatelor Unite, în Cuza, pe salvatorii lor. Moșierul Antonie Ciuchi Calfoglu aplicase în afară de numărul de zile de clacă prevăzute de lege, așa după cum se observă în documentul amintit și în plus câte 70—80 zile ceea ce însemna că practic țăranului îi mai rămîneau puține zile să se ocupe de gospodăria lui. Legea a avut un mare ecou în rîndurile țărănimii și mulți țărani au adresat principatelor Unite și lui Cuza scrisori în care semnalau unele nereguli în aplicarea legii rurale.

Moșierii, pe care legea i-a lovit, au încercat sub diferite forme să saboteze aplicarea ei. Pentru aplicarea legii, așa după cum arată istoricul Giurescu, au apărut „O serie de greutăți și imperfecțiuni“. Țăranii își pierd încrederea în unii slujitori ai statului care puneau mai presus interesele lor decît ale țăranilor.

E semnificativ faptul că 7 țărani din satul Biltișoara (Ștefan Dediu, Vasile Popescu, Nicolae Codalou, Ștefan Ciulava, Ion Tivig, Matei Iacobescu, George Iacobescu) arată în 1865 că nu se respectă legea de moșier, plîngîndu-se nu organelor județului ci se adresează Membrilor Consiliului de Stat și Principatelor Unite. Legea nu a putut fi aplicată la acești clăcași datorită și lăcomiei moșierilor de a nu pierde din pămîntul pe care de veacuri au trudit țăranii. Au rămas în Biltișoara țărani neîmprumutați (Nicolae Codalbu și Staicu Ciula-

vu) care se plîng în cererea lor alături de alți cinci neîndreptățiți sub alte forme că au fost respinși de comitet — proces verbal nr. 278 — dar claca au făcut-o ca cel cu două vite.⁶

Conținutul legii rurale pămîntul expropriat nu depășea 2/3 din pămîntul moșiilor și pădurilor nu intrau în această socoteală, ele rămînînd în proprietatea moșierilor.

La Biltişera, datorită faptului că țărani trebuiau să-și aducă vitele la iarbă pe moșia lui Calfoglu, loturile de pămînt ale țăranilor erau legate de moșie, cît și a altor cauze, țăranii erau exploatați în continuare de moșieri. La unii dintre țărani, pentru a nu i se îpuțina proprietatea, moșierul încearcă să le reia pămîntul, iar țăranii reclamă cu multă amărăciune că au efectuat claca pînă la 14 august 1864, că li s-a acordat dreptul de împrumut, că au răspuns la despăgubirea clăcii și dijmei, dar acum umblă moșierii să le ia din nou pămîntul și acareturile.⁷

Moșierul înspăimîntat de aplicarea legii rurale și profitînd de scăderile ei a conlucrat cu autoritățile județene în defavoarea clăcașilor. Așa se explică faptul că rămîn în acest sat clăcași neîmprumutați, sau se fac alte abuzuri. Țăranii își dau seama după ce apelează la comisiile de plasă și la Comitetul permanent Județean că nu pot obține respectarea drepturilor lor și se adresează direct Principatelor Unite. Cei 7 țărani scriu membrilor Consiliului de Stat al Principatelor Unite.

Pe bună dreptate folosesc țăranii această formă de luptă pentru a cîștiga drepturile acordate de lege. Ei „s-au refuit”, s-au săturat de urmările dijmei și clăcii și nu mai vor să mai rămînă în asemenea „ștrengănare”.

Grea a fost această „ștrengănare” pentru țărani. Probabil în trecutul din acest sat a fost atît de greu încît atunci cînd țăranii își cereau drepturile erau ținuți în frîu ca animalele în ștreang. În mare „ștrengănare” au fost țăranii de aici și în timpul ocupației Olteniei de către austrieci, cînd țăranii erau nevoiți să care minereu de fier de la actuala Vlcea a Fierului pînă la punctul numit Locul Roții, în apropiere de Secția I.A.S.-ului de astăzi.

Ei au părăsit satul și s-au făcut haiduci și peștera din Cornet în prezent distrusă pentru carieră de piatră, era locul lor de adăpost.⁸

„Ștrengănare” constituie pentru țărani și faptul că după aplicarea legii rurale țăranii arată că au efectuat pînă în

1865 cite 70—80 zile clacă, cu toate că legea desființase aceste obligații feudale.

Pentru a ilustra exploatarea în care erau ținuți țărani și de care ei își amintesc cu mult dezgust, relatăm și următorul fapt din ajunul aplicării legii rurale :

Cu cât se apropie decretarea legii, cu atât mijloacele folosite de stăpînii de moșii împotriva sătenilor deveneau mai brutale. Uneori, cînd proprietarii nu izbuteau să alunge pe țărani, le cereau să se strămute, luînd măsuri de înăsprirea exploatării pentru a-și atinge scopul.

Ciuchi Calfoglu, înainte de împroprietărire, a dat dispoziție ca satul Biltișoara care se înjghebase răzleț și neorganizat în actuala vatră a satului să se mute la Rîpa lui Lepădat sau Lăcăe, să nu aibă oamenii nici drum nici apă și să fie nevoiți să se învoiască și la acestea la el. O mină de oameni s-au prezentat la reședința moșierului de la Răchiți și în urma insistențelor au reușit să salveze satul. Moșierul le-a dat o obligație în plus în scopul de a-i întrebuița și la alte munci și anume să construiască biserică în sat, iar țărani au zidit-o cu toate că în sat nu exista școală și neștiința de carte era o plagă rușinoasă⁹.

Moșierul folosea toate mijloacele pentru a-i duce pe țărani în situația cea mai grea.

În cererea țăranilor pe care am relatat-o ei arată Principatelor Unite : „și acum umblă să ne lasă în așa ștregănare, ca să-i rămînă siliștile și acareturile noastre în posesia dumealui” ceea ce înseamnă că moșierul urmărea de această dată să acapareze în afară de pămînt și acareturile.

Și în Biltișoara împroprietărirea n-a putut schimba decît în parte situația grea a țăranilor. Pentru a plăti răscum-părarea sînt nevoiți să-și vîndă vitele sau chiar pămîntul, iar chisălița de dude și livej era hrana obișnuită.

Prin legea învoielilor agricole din 1866, țărani din satul Biltișoara — ca și în întreaga țară — au fost lăsați la discreția proprieaarilor de moșii și a arendașilor de a fi exploatați nemilos prin munca la tarla, rușfeturi, dijmă, bani, plocoane etc.

„Cu toate că n-a rezolvat decît parțial problema țărăneas-că, deși plata despăgubirii apăsa greu pe umerii țărănimii, reforma agrară a avut urmări pozitive asupra dezvoltării so-cietății — cale capitalistă. Ca urmare a aplicării reformei, relațiile de producție feudală au primit o lovitură hotărîtoare,

modul de producție capitalist devenind dominant în economia României.¹⁰ S-au creat condiții mai favorabile economiei în ansamblul ei. În perioada următoare a crescut producția agricolă.

La Biltișoara, prin delimitarea loturilor cu care au fost improprietăriți țărani, s-a început organizarea satului actual pe ulițele pe care se află astăzi, se poate vorbi deci ca urmare a acestei reforme de un început de sistematizare, de statornicire a gospodăriilor țărănești.

În următorii ani crește numărul familiilor de la 53 în 1864, la 66 în 1880 și 70 de familii în 1891 cu 379 suflete, din care 58 contribuabili și un soldat dorobanț cu schimbul. În acest an, locuitorii posedau 20 pluguri la 70 familii, 50 care cu boi și vaci, 2 căruțe, 10 stupi, 250 vite mari cornute, 345 oi, 240 capre, 16 cai, 200 porci. Satul se întindea pe o suprafață de 700 hectare din care 155 hectare arabile, 354 ha pădure, 26 ha vie, 55 ha livezi și pruni. Producea 2200 hl porumb ceea ce revenea 6 kg de porumb pe an pentru un locuitor, 80 hl fasole, 602 dl vin, 94 dl țuică și 10 kg cînepă. Satul avea un cuptor pentru fabricarea varului și 6 fântini.¹¹

Pe baza articolelor 5 și 6 din legea rurală urma să mai primească pământ și însurățiii. În satul Biltă efectele legii rurale erau cu atât mai importante cu cât primiseră pământ din moșia mînăstirii un mic număr de țărani, iar satul era slab dezvoltat. Legea rurală a lui Cuza nu numai că a servit sistematizării satelor și statornicirii gospodăriilor, dar a dus la dezvoltarea și mărirea satelor sau la înființarea de noi sate și comune. Efectele ulterioare ale acestei legi din improprietărirea însurățeilor contribuie la punerea bazei satului în actualele limite, așa după cum rezultă din prescriptu-verbal încheiat în 1883 privind improprietărirea însurățeilor: „a se înființa pe această moșie o comună formată din treisprezece capi de familie care să se improprietărească fiecare cite un loc de 7 pogoane pământ de hrană în țarină.”¹²

La această dată membrii comisiei au improprietărit pe cei 13 capi de familie cu 91 pogoane, din care 50% izlaz și restul pământ arabil, în punctul numit la „Izvor” pe apa Biltă.

Așa după cum se observă în textul relatat din cuprinsul „prescriptului verbal” s-a crezut că în această parte a actualului sat Biltă va lua ființă un nou sat. Însurățiii improprietăriți în 1883 cu cei improprietăriți în 1879 și 1895, împreună

cu foștii clăcași împroprietăriți în 1864 au întregit ca suprafață și locuitori satele Bilta și Biltișoara.

Ei au format o unitate, deoarece toți au locuit din cele mai vechi timpuri aceste locuri străvechi de sub muntele Vilcan și toți clăcuiseră pe aceeași moșie.

N O T E :

1. H. Daicoviciu, Dacii, p. 20.
2. Însemnări inedite din acel timp.
3. Alexandru Ștefulescu, Mînăstirea Strîmba, pag. 38, 59, 116, 120, 173, 125, 126, 127, 128.
4. Actele de împroprietărire și planul împroprietăririi satului Biltișoara.
5. Din plîngerea țăranilor menționată la nr. 6.
6. Plîngerea adresată de 7 țărani membrilor Consiliului de Stat al Principatelor Unite.
7. Același document.
8. După cele cunoscute de bătrînii din sat (din mărturii) și după însemnări din acel timp.
9. Din unele însemnări inedite din acel timp.
10. Din unele însemnări inedite din acel timp.
10. N. Adăniloaie, Unirea Principatelor Române, pag. 73.
11. Dicționar geografic al Județului Gorj din 1892, pag. 51.
12. Din prescriptu verbal din 1883, luna iunie 23, încheiat de I. Constantin, membru al Comit. Permanent, I. Țarboviță delegatul fostei Administrații a Domeniilor și Pădurilor Statului și Dănciu Nădrag primarul comunei, membrii ai Comisiei ad-hoc pentru Județul Gorj